

**„ ...MERT MEGÉRZI
A DOLGOK LÉNYEGÉT...”**

E. M. Cioran
A dekadencia arcai

(Részlet)

*Ganz vergessener Völker Müdigkeiten
Kann ich nicht abtun von meinen Lidern.*

Hugo von Hofmannsthal

Egy civilizáció attól a pillanattól kezd hanyatlani, mihely az Élet válik az egyetlen rögeszméjévé. A virágzó korszakok az értékeket önmagukért fejlesztik ki: az élet csupán ezek megvalósításának eszköze; az egyén nincs tudatában élésének, él, – azon formák boldog rabszolgájaként, amelyeket ő hoz a világra, viseli gondjukat és bálványozza őket. Az érzelmi jelleg (affectivité) uralja, és tölti ki őt. Nem létezik teremtmény „érzelmi” tartalékok nélkül, amelyek végesek bár, ám annak, aki csak bőségüket érzékeli, kimeríthetetlennek tűnhetnek: ez az illúzió teremti a történelmet. A dekadencia érzelmi kiapadása az érzésnek (sentir) és a megértésnek (comprendre) már csak két módját teszi lehetővé: az érzetet (sensation) és az eszmét (idée). Márpedig az érzelmi jellege (affectivité) az, aminek segítségével az értékek világához csatlakozik az ember, és életképességet vetít bele a kategóriákba és a normákba. Egy civilizáció aktivitása, termékeny pillanataiban, abból áll, hogy az eszméket (idéés) kiemeli elvont semmisségükből, a fogalmakat mítoszokká transzformálja. Az átmenet a névtelen individuumból a tudatos egyénbe még nem zajlott le: ám mégis elkerülhetetlen. Mérlegeljék ezt maguk: Görögországban Homérosztól a szophistákig, Rómában a hajdani zord (austere) Köztársaságtól a Császárság „bölcseiig”; a modern világban a katedrálisoktól a XVIII. század csipkéjéig.

Egy nemzet nem képes alkotni a végtelenségig. Arra hivatott, hogy kifejezést és értelmet adjon értékek egy halmazának, amelyek az őt szülő lélekkel együtt egy időn túl kimerülnek. A polgár termékeny hipnózisból ébred: a világosság uralma kezdődik: a tömegek már csak üres kategóriákat használnak. A mítoszok visszaváltoznak fogalmakká: ez a dekadencia. A következmények aztán éreztetik hatásukat: az egyén élni akar, az életet célszerűséggé alakítja, jelentéktelen kivétel rangjára emelkedik. Ezeknek a civilizáció deficitjét alkotó kivételeknek a mérlege pusztulásukat vetíti előre. Mindenki eljut a finomkodásig (délicatesse); – ám ez vajon nem azon balekokból sugárzó ostobaság-e, akik véghez viszik a nagy korszakok alkotását?

Montesquieu azt állítja, hogy a Császárság végén a római hadsereg már csak lovasságból állt. Ám nem foglalkozik azzal, hogy ennek magyarázatát adja. Képzelt-

jük el a dicsőséggel, pompával és zülléssel eltelt légionáriust, miután megszámlálhatatlan világot bejárt, elveszítette hitét és lelkierejét olyan sok templommal és erkölcsstelenséggel kapcsolatba kerülve, képzeljük el őt *gyalog!* Mint gyalogos hódította meg a világot; és mint lovas veszítette el. Minden elpuhultságban megnyilvánul valamiféle fiziológiai alkalmatlanság is arra, hogy a város mítoszaihoz kapcsolódják. Az emancipált katona és a felvilágosult polgár összeroskadnak a barbárság alatt. Az *Élet fölfedezése* megsemmisíti az életet.

Amikor egy egész nép, különböző fejlettségi fokon, a ritka érzetekre les, amikor az ízlés kifinomultságai révén összezavarja reflexeit, ekkor eljutott a végzetes felsőbbrendűség szintjére. A dekadencia nem más, mint a tudat hatására tisztátalanná vált ösztön. Ezért nehéz volna túlbecsülni a gasztronómia jelentőségét egy közösség életében. A *tudatos* evés aktusa alexandriai jelenség; a barbár *táplálkozik*. Az intellektuális és vallási eklekticizmus, az érzéki kifinomultság, az esztétizmus – és a jóllakás tudós (savante) kényszere egyazon szellemi forma különböző megnyilvánulásai. Amikor Gabius Apicius az afrikai partokon bolyongott langusztákat keresve, mégis anélkül, hogy bárhol letáborozott volna, mivel sehol nem talált a szájaízének megfelelőt, azoknak a nyugtalan lelkeknek volt a kortársa, akik az idegen istenek sokaságát imádták anélkül, hogy megelégedést vagy megnyugvást találtak volna bennük. Ritka érzetek – *különféle istenségek*, egyazon aszály és benső igényt nélkülöző kíváncsiság különböző gyümölcsei. A kereszténység feltűntével: *egyetlen Isten* – és a *bőjt*. Ezzel egy triviális és egyben magasztos korszak vette kezdetét... Egy nép akkor halódik, ha nincs már ereje kitalálni új isteneket, új mítoszokat, új abszurdításokat; bálványai megfakulnak és eltűnnek; máshonnan meríti őket, és egyedül érzi magát az ismeretlen szörnyek előtt. Ez is dekadencia. De ha ezek közül a szörnyek közül az egyik legyőzi a többit, egy másik, megkopott, sötét, intoleráns világ meginog, mindaddig, míg ki nem zsigereli istenét, és meg nem szabadul tőle; hiszen az ember csak abban az intervallumban szabad és meddő, amelyben az istenek meghalnak; és abban szolgál – teremtőként –, amelyben – mint zsarnokok – virágkorukat élik.

Meditálni érzetein (sensations) – *tudni*, hogy az ember eszik – nos, ez egyfajta öntudatra ébredés, amelynek az a következménye, hogy egy elemi aktus túllépi közvetlen célját. Az intellektuális csömör mellett kifejlődik benne egy másik is, ami mélyebb és veszélyesebb: a belekből (viscères) származó, amely a nihilizmus legsúlyosabb formájához vezet, a túlzabáltság nihilizmusához. A legkeserűbb elmélkedések sem hasonlíthatók össze, hatásukat tekintve, azzal a vízióval, amely egy fényűző vacsorát követ. Minden étkezés, amelynek időtartama meghaladja a néhány percet, fogásait tekintve pedig a szükségletet, bizonyosságainkat bomlasztja széjjel. A konyhával való visszaélés és a telhetetlenség könyörtelenebbül szétzilálta a Birodalmat, mint a keleti szekták, és a rosszul asszimilált görög doktrinák. Csak egy bőségesen megrakott asztal mellett élhetünk át igazi szkepticista borzongást. Az „Isten Országá”-nak valami kísértésként kellett föltárulkoznia oly sok dőzsölés

után, vagy valami finoman perverz meglepetésként az emésztés monotóniájában. Az éhség a vallásban az üdvözülés útját keresi; a jóllakottság – mérgezés. „Megváltódní” a mérgek segítségével, az imák és bűnök összemosódásában, menekülni a világtól, és benne fetrengeni ugyanazon a mozdulattal..., ez az alexandrizmus összes keserősége.

Minden túlértett civilizációban *teljes leépülés* van jelen (plénitude de décroissance). Az ösztönök elpuhulnak; a gyönyörök mindennaposak lesznek, és immár nem biológiai funkciójukat töltik be; a kék öncélúvá válik, elnyújtása művészetté, az orgazmus elsinkófálása technikává, a szexualitás tudománnyá. A vágy útjainak megsokszorozására való könyvívíz módszerek és inspirációk, a képzelet gyötrése azzal, hogy az előjátékok (préliminaires de la jouissance) változatossá tegye, a szellemnek egy a természetétől idegen szektorba való keverése, amire nem kellene hatnia –, megannyi tünete a vér elszegényedésének és a hús morbid intellektualizálódásának. A *rítusként* felfogott szerelem uralkodóvá teszi az intelligenciát a butaság birodalmában. Itt bűnhődnek az automatizmusok; lebélyözöttan elveszítik a bevallhatatlan görcsöt kiváltó türelmetlenségüket; az idegek a rossz közérzet és a tisztánlátó borzongás színterévé válnak, s végül az *érzet* (sensation) nyers időtartalmán túl is folytatódik a kitanult kék két pribékjének ügyessége folytán. *Az egyén az, aki a fajt kijátssza*, ez az a vér, amely túl langyos még ahhoz, hogy elbódítsa a szellemet, ez az eszmék (idéés) által kihűtött és elszegényített vér, a *racionális vér*...

Az ösztönöket kikezdte a társalgás...

A dialógusból soha nem alakult ki semmi monumentális..., semmi kirobbanó, semmi „nagy”. Ha az emberiség nem azzal töltötte volna idejét, hogy saját erejéről *vitázik*, sohasem haladta volna meg a homéroszi víziót és modelleket. Ám a dialektika, miközben tönkretette a reflexek spontaneitását és a mítoszok üdeségét, a hőst ingat példává redukálta. A mai Akhilleuszoknak nem is egy félténivaló sarka akad... A sebezhetőség, mely egykor parciális és következmény nélküli volt, elátkozott privilégiummá, minden létező lényegévé vált. A tudat befurakodott mindenhová, és egészen a dolgok velejébe fészkelte be magát; ezért az ember nem a létezésben (existence) él immár, hanem a *létezés teóriájában* ...

Az aki tisztánlátón, megérti, magyarázza, értékeli önmagát, és ura tetteinek, sohasem fog maradandót alkotni. A *pszichológia* a hős síremléke. A vallás és az okoskodás néhány évezrede elgyengítette az izmokat, az elszántságot és a kalandvágyat. Hogyne vennénk semmibe a dicsőségből fakadó tetteket? Minden aktus, amely nem a szellem egyértelmű átka alatt áll, az ősi butaság továbbélését fejezi ki. Az ideológiákat csak azért találták ki, hogy fénnel áraszák el a századokon át fennmaradó barbár mélységet, és hogy elfedjék a minden emberben közös gyilkos hajlamokat. Ma az ember valaminek a nevében öl; spontán módon már nem mer. Így maguknak a hőhéroknak is indokokat kell keresniük, és, mivel a hősiesség leáldozott, aki kísértést érez iránta, inkább problémát old meg, mintsem áldozatot mutat be. *Az absztrakció* befurakodott az életbe és a halálba; a „komp-

lexusok” hatalmukba kerítenek kicsit és nagyot. Az *Iliásztól a pszichopathológiáig*, – ennyi az ember egész útja...

A leáldozóban lévő civilizációkban az alkonyat a nemes büntetés jele. Míly irónikus gyönyört kell éreznük annak láttán, hogy a jövőből ki vannak zárva, miután századok során lerakták a hatalom normáit és az ízlés kritériumait! Mindenegyedű civilizációval egy egész világ alszik ki. Mit érezhetett az utolsó görög és az utolsó római! Hogyne szerelmesednék bele a nagy napnyugtákba? Az agónia bájának, amely körülleg egy civilizációt, miután az az összes problémát fölvetette, és bámulatos ügyességgel meghamisította őket, nagyobb a vonzereje, mint annak a sértetlen tudatlanságnak, amelyből kilépett.

Minden civilizáció kialakít egy választ a világ által feltett kérdésekre; a misztérium azonban érintetlen marad; – más civilizációk, friss kíváncsisággal, ugyancsak elmerészkednek idáig, ám éppoly hiábavalóan, lévén minden civilizáció *tévedések rendszere* (système de méprises)...

A virágkorban az ember értékeket szül, az alkonyat idején, mivel elkoptak és megromlottak, félredobja őket. A dekadencia bővölete, – korszakok, ahol az igazságoknak nincs már életük..., ahol csontvázakként zsúfolódnak össze a töprengő és kiszáradt lélekben, az ábrándok csontkamrájában...

Milyen kedves nekem az az Olimpius nevű alexandriai filozófus, aki, Alleluját éneklő hangot hallva a Sérapeonban, örökre elhagyta hazáját. Ez a IV. század vége felé történt: A Kereszt komor ostobasága már árnyékot vetett a Szellemre.

Ugyanezen korszak tájékán Palladas, egy grammatikus, ezt írta: „Mi, görögök, már csak hamu vagyunk. Reményeink a föld alatt, akárcsak a halottaké.” És ez igaz minden korabeli intelligenciára.

Hiába a Celszészerek, Porphyrészek, Julianus Apostatak makacs próbálkozása megállítani ennek a katakombákból kiáradó zavaros fenségnek az invázióját: az apostolok a lelkekben hagyták stigmáikat, és megsokszorozták a pusztítást a városokban. A nagy Csúfság (Laideur) korszaka veszi kezdetét: minősíthetetlen hisztéria terjed el a világon. Szent Pál – minden idők legjelentősebb kortese – megtette körútjait leveleivel elárasztva az antik napnyugta fényét. Öt évszázad filozófiájának epileptikus diadalmenete! Egyházatyák által elkoboztatott Értelmem (Raison).

Ha most keresem a szellem gögjét leginkább megalázó dátumot, ha végigfutok az intolerancia leltárán, nem találok megfelelőbbet az 529-es évnél; mikor is Justinianus rendelete nyomán bezárták az Akadémiát. A dekadenciához való jog hivatalosan is betiltatott, *hinni* kötelességgé lett.

A Kétely (Doute) történetének legfájdalmasabb pillanata ez.

Ha egy nép többé egyetlen előítéletet sem hordoz vérében, csak a széthullás akarása marad számára mint erőforrás. Zenét mímelve, a bomlásnak ez a diszciplínája, búcsút vesz a szenvedélyektől, a költői bőkezűségtől, a szentimentalizmustól, az el-

vakultságtól. Ezentúl nem lesz képes az ironia nélküli imádatra: a *távolságtartás érzése* (sentiments des distances) lesz mindörökké az osztályrésze.

Az előítélet olyan organikus igazság, amely önmagában hamis, egész nemzedékek halmozták fel, és adták tovább: nem szabadulhatunk meg tőle büntelenül. Az a nép, amely aggály nélkül mond le róla, önmagát tagadja meg lépésről lépésre, míg végül semmije nem marad, amit megtagadhatna. Egy közösség tartóssága és összetartása előítéleteinek tartósságától és összetartásától függ. A keleti népeknek szükségük van szívósságukra az önmagukkal szembeni hűségükhöz: egyáltalán nem fejlődve nem tagadták meg magukat; és nem abban az értelemben *éltek*, ahogyan azt a felgyorsult ritmusú civilizációk elgondolják, az egyedüliek, amelyekkel a történelem foglalkozik; mivel, a hajnalok és ziháló agóniák tudományaként, egy olyan pontosságra igényt tartó regény, amely témáit a vér archívumaiból meríti...

Az alexandrizmus a tudós tagadások időszaka, a haszontalanság és elutasítás stílusa, művelt és szarkasztikus séta az értékek és hitek összezavarodásán át. Az ideális tere Hellász és a régi Párizs metszéspontjában lenne, az agóra és a szalon találkozásánál. Egy civilizáció a mezőgazdaságból a paradoxonig fejlődik. E két végpont között a barbárság és neurózis küzdelme folyik: innen a teremtő korszakok bizonytalan kiegyensúlyozottsága. Ez a harc a vége felé tart: minden távlat megnyílik anélkül, hogy bármelyikük képes lenne egyszerre fásult és felcsigázott érdeklődést kelteni. A kiábrándult egyén számára jó alkalom ez arra, hogy kiteljesedjék az ürességben, a vámpír intellektuelek számára pedig arra, hogy a civilizációk megromlott vérért szívja.

Komolyan kell venni a történelmet, vagy elég nézőként asszisztálni hozzá? Céltudatos erőt lássunk benne, vagy a fény ünnepét, ami minden ok és értelem nélkül hol fellobban, hol elhalványodik? A válasz az emberről alkotott illúzióknak fokától függ, és arra a formára irányuló kíváncsiságunktól, amelyből ez a keringőnek és vágóhídnak a keveréke lesz, amely a jövőjét alkotja, és ösztönzi.

Létezik egyfajta *Weltschmerz*, a század kórja (mal du siècle), amely csupán egy generáció betegsége; létezik másik fajtája is, ami teljesen elveti a történelmi tapasztalatot, és mint egyetlen konklúzió kínálkozik az eljövendő idők számára. Ez a „lelki bánat”, a „világvége” melankóliája. Minden külsőt vált egész a napig, minden előregszik a balsorsig...

Mivel a retorikára alkalmatlanok, a világos csalódás romantikusai vagyunk. Manapság Werther, Manfréd, René ismerve bánatukat, pompa nélkül fitogtatnák azt. Biológia, fiziológia, pszichológia, – olyan groteszk szavak, melyek kétségbeesésünk naivitását megszüntetve, dalainkba behozva az analízist, az ékesszólást megúttáltatták velünk! Miután *Traktátusokba* írtak, tudós keserűségeink magyarázzák szégyeneinket, és osztályozzák dühöngéseinket.

Mikor a tudat eljut odáig, hogy minden titkainknak fölébe kerekedik, mikor balsorsunkból a misztérium utolsó nyoma is kisöpörtetik, vajon leszünk-e még bir-

tokában annyi láznak és lelkesedésnek, amely elegendő ahhoz, hogy a lét (existence) és a költészet pusztulása fölött szemlélődjünk?

Érezni a történelem súlyát, a jövő terhét, és a túlterheltséget, amely alatt meghajlik a tudat, ha megszemléli a már elmúlt, és a lehetséges események összességét és hiábavalóságát... A nosztalgia hiába hívja segítségül a tanulságok (lecons) tudatlan lelkesedését, amely az egész múltból fakad, létezik egyfajta fásultság, amelynek számára a jövő maga egy temető, egy virtuális temető, ahogy minden az mi, lenni vágyik. A századok elnehezdedtek, és nyomasztják a pillanatot. – Rothadtabbak vagyunk minden kornál, és szétzüllöttebbek minden birodalomnál. A történelmet ki-merültségünk interpretálja, kifulladásunk teszi hallhatóvá számunkra a nemzetek hörgéseit. Sápkóros színészekként készülünk eljátszani a mellékszerepeket az újra visszatért időben: az univerzum függőnye molyrágta, és a lyukakon át már csak maszkokat és fantomokat látunk...

fordította: Milbacher Róbert

In: Cioran: Précis de décomposition, Éditions Gallimard, 1949.